

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛІВ ЕКОНОМІКИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

На початку нового тисячоліття складність і неоднозначність суспільно-економічних відносин у нашій країні зумовили необхідність виховання автономної особистості, здатної до творчого вирішення життєвих проблем, пов'язаних з економічними аспектами життєдіяльності. Означене стало підставою для введення у програму навчання учнів старших класів предмета “Економіка”.

Необхідною передумовою засвоєння учнями сучасних економічних знань на належному рівні є перетворення вчителя економіки з ординарного транслятора застарілих економічних концепцій в організатора інноваційного викладання предмета та каталізатора самостійної пізнавальної діяльності учнів.

Утвердження відповідного формату професійної діяльності вчителів економіки значною мірою пов'язане з наявністю в них високого рівня інформаційної культури, основи якої набуваються в базовій освіті, а формування продовжується в системі фахової підготовки. Проте внаслідок стрімких темпів розвитку мультимедійних, інформаційно-комунікаційних, інформаційно-узагальнюючих засобів у рамках базової і фахової освіти неможливо забезпечити фахівця сумою інформаційно-професійних знань, умінь і навичок, що будуть актуальними протягом усієї професійної діяльності. Водночас несистемне самовдосконалення вчителів економіки у використанні інформаційних технологій (за рахунок власних зусиль або відвідання спеціальних курсів) хоча й дає їм змогу перебувати в руслі актуальних тенденцій розвитку інформаційної галузі, але не допомагає у використанні інформаційних технологій у процесі викладання навчального предмета. Зокрема, практика показує, що у значній кількості вчителів економіки викликають труднощі моделювання та проведення уроку в комп'ютерному класі, керування тематичними форумами за участю учнів, підготовка і поширення електронних матеріалів з урахуванням правових аспектів подання та використання інформації.

Вищесказане детермінує необхідність цілеспрямованого вдосконалення, розширення й оновлення професійно-інформаційних знань, умінь і навичок, що лежать в основі інформаційної культури вчителів економіки у післядипломній освіті. Утім, на цьому шляху виникає ряд суперечностей, зокрема між:

- необхідністю врахування індивідуального рівню інформаційної культури слухачів курсів підвищення кваліфікації та характером навчання, зорієнтованого на усередненого слухача;
- потребою в удосконаленні, розширенні й оновленні професійно-інформаційних знань, умінь і навичок учителів економіки у післядипломній освіті з урахуванням особливостей їхньої професійної діяльності та

усталеними традиціями багаторазового повторення засад комп'ютерної грамоти на курсах підвищення кваліфікації;

– вимогами професійної діяльності вчителів економіки до високого рівня сформованості конкретних інформаційних компетенцій та відсутності відповідних післядипломних курсів, зорієнтованих на формування цих компетенцій;

– тенденціями подолання фахівцями нестачі професійної інформації, перш за все, за допомогою електронних джерел і традиціями навчального процесу курсів підвищення кваліфікації, у якому засвоєння інформації засновується на використанні традиційних друкованих джерел.

Мета статті – виявлення стану розробленості проблеми розвитку інформаційної культури вчителів економіки в системі післядипломної освіти.

Підґрунтя для подолання названих суперечностей закладено в наукових працях, присвячених теоретико-методологічним засадам післядипломної педагогічної освіти в Україні (В. Арешонков, А. Зубко, А. Кузмінський, В. Луговий, О. Мороз, В. Руссол, Т. Хлебнікова).

У цих працях післядипломна освіта постає як процес спеціалізованого вдосконалення наявного професійно-освітнього статусу особи шляхом поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь і навичок або здобуття іншої спеціальності на основі отриманого раніше кваліфікаційного рівня і практичного досвіду. Іншими словами, післядипломна освіта забезпечує фахове вдосконалення громадян, поглиблення, розширення і оновлення їхніх професійних знань, умінь, навичок.

Визначальною ознакою системи післядипломної освіти є органічне поєднання стаціонарних форм роботи (курсівий період) із самостійною роботою студентів у міжкурсівому періоді. Характерними для післядипломної освіти є денна, заочна, вечірня, дистанційна форми навчання, об'єднання цих форм, а також екстернат. Терміни, періодичність навчання, обсяги навчального часу в системі післядипломної освіти встановлюються закладами післядипломної освіти згідно з відповідними нормативними документами та державними стандартами освіти.

Важливою особливістю післядипломної освіти учителів економіки є те, що контингент слухачів представлений уже сформованими професіоналами, у яких сформовано загальні уявлення про особливості професійної діяльності, а також основні професійні функції. Студенти, як правило, знають, що саме їм потрібно, вони вже свідомо визначили подальшу освітню та професійну траєкторію, що дає змогу більш усвідомлено та цілеспрямовано формувати й розвивати необхідні професійні компетенції. Внаслідок останнього у контексті формування інформаційної культури, післядипломна освіта вчителів економіки постає як оптимальне середовище для цілеспрямованого розвитку професійно-інформаційної культури.

Сутність феномену інформаційної культури висвітлено у працях С. Антонової, Є. Булгакової, Н. Гендіної, В. Казанцевої, С. Каракозова,

В. Когана, Е. Семенюк, В. Уханова, В. Харченко, А. Шейкіна, у яких інформаційна культура постає як:

- єдність інформаційних здібностей і творчої інформаційної діяльності, що реалізуються в інформаційній взаємодії суб'єктів у процесі створення, зберігання і використання інформації в суспільстві [9];

- поняття, що характеризує загальнолюдську культуру з погляду створення накопиченої, обробленої та переданої в її межах інформації [11, с. 345];

- інформаційний компонент людської культури, який характеризує рівень усіх здійснюваних у суспільстві інформаційних процесів і відносин [13];

- сукупність принципів і механізмів, що забезпечують позитивну взаємодію етнічних і національних культур, їх з'єднання в загальний досвід людства (у широкому значенні); оптимальні способи здійснення операцій зі знаками, даними, інформацією та подання їх зацікавленому споживачу для вирішення теоретичних і практичних завдань (у вузькому значенні) [4];

- складова базисної культури, що дає змогу ефективно брати участь у всіх видах роботи з інформацією: її отриманні, накопиченні, кодуванні і переробці будь-якого характеру, у створенні на цій основі якісно нової інформації, її передачі, практичному використанні. При цьому інформаційна культура має включати грамотність і компетентність у розумінні природи інформаційних процесів і відношень, гуманістично орієнтовану інформаційну ціннісно-смыслову сферу [8];

- одна зі складових загальної культури людини; сукупність інформаційного світогляду та системи знань і вмінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність щодо оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і інформаційно-комунікаційних технологій [5, с. 7];

- уміння цілеспрямовано працювати з інформацією та використовувати для її отримання, обробки і передачі комп'ютерні інформаційні технології, сучасні технічні засоби і методи [1];

- частина базисної культури особистості, що характеризує інформаційну сферу її життєдіяльності і включає сукупність знань, умінь і навичок роботи з інформаційними джерелами, наявність творчого підходу у сфері інформаційної діяльності, що дає змогу ефективно працювати при пошуку, передачі, отриманні інформації, вміння на цій базі генерувати якісно нову інформацію [14].

Аналіз дефініцій названих авторів дав змогу визначити інформаційну культуру як складову базисної культури особистості, що дає змогу ефективно брати участь у всіх видах роботи з інформацією: її отриманні, накопиченні, кодуванні й переробці, а також у створенні на цій основі якісно нової інформації, її передачі та практичному використанні.

На особливу увагу заслуговують шляхи цілеспрямованого формування інформаційної культури у різноманітних суб'єктів навчання, висвіт-

лені в наукових працях, присвячених проблемам формування інформаційної культури фахівців різних категорій (Н. Бойко, І. Захарова, Г. Костішина, С. Пейперт, Л. Савчук), формуванню інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів (О. Малишевський, Г. Шипота, А. Ясінський), проблемам формування окремих компонентів інформаційної культури майбутніх учителів (Т. Бабенко, М. Жалдак, О. Значенко, А. Клименко, А. Коломієць, О. Шиман), формуванню інформаційної культури вчителів різноманітних профілів у післядипломній освіті (І. Воронікова). Авторами обґрунтовано й експериментально перевірено ефективні педагогічні умови формування інформаційної культури в контексті навчального процесу середньої школи та базової вищої освіти. Зокрема, перспективними шляхами вдосконалення формування інформаційної культури особистості виступають:

- створення та використання комп'ютерних навчальних середовищ, а також використання комп'ютера як засобу для розвитку пізнавальної самостійності студентів [7; 12; 15];
- спрямування змісту навчання на створення у студентів системи узагальнених орієнтирів для самостійного пошуку професійної інформації, навчання евристичних пізнавальних процедур [10];
- оволодіння з боку викладачів достатніми знаннями й уміннями щодо використання програмно-апаратних комплексів у навчальному процесі [2; 6];
- використання психологічних і педагогічних стимулів активної навчально-пізнавальної діяльності студентів [7; 10];
- фахове наповнення інформативної складової професійної підготовки [12];
- використання електронних контрольних програм з метою діагностики, контролю, моніторингу якості навчальних досягнень під час самостійної роботи [3];
- використання електронних підручників і навчальних посібників з мультимедійним контентом, які забезпечують не тільки передачу змісту лекцій, а й організують самоконтроль навчальних результатів, а також значно підвищують рівень інтерактивності навчального процесу [7].

Не применшуючи значущості наукового внеску авторів проаналізованих праць у створення теоретичного та практичного базису задля формування інформаційної культури особистості, відзначимо, що в існуючих дослідженнях не знайшли належного висвітлення питання розвитку інформаційної культури вчителів економіки в післядипломній освіті.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз наявних джерел засвідчив недостатню розробленість засад розвитку інформаційної культури вчителів економіки в системі післядипломної освіти. Зважаючи на це, узагальнення теоретичних здобутків, а також розрізненого емпіричного досвіду формування інформаційної культури різних категорій фахівців у контексті розвитку інформаційної культури вчителів економіки в післядипломній освіті виступає актуальною науковою проблемою. Розробка цієї проблеми пов'язана з визначенням критеріїв та показників сформованості інформаційної куль-

тури вчителів економіки; створенням моделі розвитку інформаційної культури вчителів економіки в післядипломній освіті, а також науковим обґрунтуванням необхідних і достатніх педагогічних умов розвитку інформаційної культури вчителів економіки в післядипломній освіті. Означені завдання визначатимуть *напрями наших подальших досліджень*.

Література

1. Антонова С.Г. Информационная культура личности. Вопросы формирования / С.Г. Антонова // Высшее образование в России. – 1994. – № 1. – С. 82–87.
2. Бабенко Т.В. Формування інформаційної культури майбутніх учителів історії у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Т.В. Бабенко. – Кіровоград, 2008. – 20 с. – укр.
3. Бойко Н.І. Організація самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 спец. “Теорія і методика професійної освіти” / Н.І. Бойко. – К., 2008. – 23 с.
4. Булгакова Е.Т. Информационная культура как составляющая профессиональной культуры будущего специалиста-гуманитария / Е.Т. Булгакова // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2006. – Т. 17. – № 4. – С. 22–28.
5. Формирование информационной культуры личности: теоретическое обоснование и моделирование содержания учебной дисциплины / [Н.И. Гендина, Н.И. Колкова, Г.А. Стародубова та ін.]. – М. : Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2006. – 512 с.
6. Жалдак М.И. Система подготовки учителя к использованию информационной технологии в учебном процессе: дис. на соискание науч. степени д-ра пед. наук : 13.00.02 / Мирослав Иванович Жалдак. – М., 1989. – 48 с.
7. Захарова И.Г. Формирование информационной образовательной среды высшего учебного заведения : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.01 спец. “Общая педагогика и история педагогики” / И.Г. Захарова. – Тюмень, 2003. – 46 с.
8. Каракозов С.Д. Информационная культура в контексте общей теории культуры личности / С.Д. Каракозов // Педагогическая информатика. – 2000. – № 2. – С. 41–55.
9. Коган В.З. Человек : информация, потребность, деятельность / В.З. Коган, В.А. Уханов. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1991. – 192 с.
10. Костишина Г.І. Формування навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 спец. “Теорія і методика професійної освіти” / Г.І. Костишина. – Т., 2003. – 20 с.
11. Левит С. Культурология. XX век : энциклопедия / С. Левит. – СПб. : Университетская книга : Алетейя, 1998. – 447 с.
12. Савчук Л.О. Формування інформаційної складової фахової підготовки майбутніх економістів у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 спец. “Теорія і методика професійної освіти” / Л.О. Савчук. – Тернопіль, 2009. – 20 с.
13. Семенюк Э.П. Информационная культура общества и прогресс информатики / Э.П. Семенюк // НТИ. Серия 1. – 1994. – № 1. – С. 2–7.
14. Ядрихинская Е.Е. Педагогические условия формирования информационной культуры будущего специалиста / Е.Е. Ядрихинская // Вестник Бурятского государственного университета. – 2009. – № 15. – С. 103–106.
15. Papert S. Mindstorms: children, computers, and powerful ideas / S. Papert. – N.-Y. : Basic Books ink. Publishers, 1980. – 224 p.